

สรุปผลการพัฒนาความรู้
หลักสูตร/วิชา สิทธิมนุษยชนกับการปฏิบัติราชการ
ผ่านระบบการเรียนรู้ผ่านการพัฒนาทางไกลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์
(OCSC Learning Space) ของสำนักงาน ก.พ.

บรรยายโดย นายธีรยุทธ แก้วสิงห์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ
กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

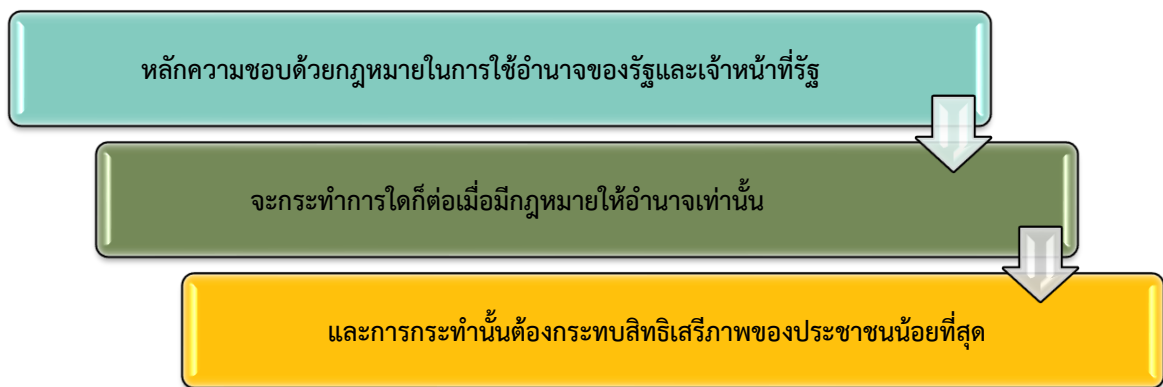
มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อยู่ร่วมกันมีสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ต้องพึ่งพากันเพื่อความอยู่รอด และความเจริญทางสังคม แต่การอยู่ร่วมกันนั้นจำเป็นต้องมีกฎ กติกาและพัฒนาบรรทัดฐานการปฏิบัติเป็นกฎหมายซึ่งเป็นเครื่องมือควบคุมไม่ให้เกิดความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันในสังคม และเมื่อสังคมหลาย ๆ สังคมมารวมตัวกันมากขึ้น อาจมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างของเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ซึ่งในอดีตทำให้เกิดสงครามโลกมาแล้ว ภายหลังสังคมต่าง ๆ เล็งเห็นความสำคัญเพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสีย จึงเกิดข้อตกลงเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และก่อนที่จะทำความรู้จักกับ “สิทธิมนุษยชน” จะขอเสนอคำสำคัญที่ควรรู้ ดังนี้ “เสรีภาพ” หมายถึง การกระทำหรือไม่กระทำการใด โดยไม่ผิดธรรมเนียมประเพณี หรือศีลธรรม หรือการใช้สิทธิตามกฎหมาย และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น นับถือศาสนา ประกอบอาชีพ เป็นต้น “สิทธิ” หมายถึง ประโยชน์หรืออำนาจของบุคคลที่รัฐหรือประเทศนั้นรับรองคุ้มครองให้อาจอยู่ในรูปแบบของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่ให้การรับรองไว้ เช่น สิทธิในร่างกาย พบทนายความ รักษาพยาบาล เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อมีสิทธิย่อมมีหน้าที่เป็นสิ่งที่คู่กัน บุคคลใดจะใช้สิทธิใดต้องมีหน้าที่ไม่ใช้สิทธิให้ละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของผู้อื่น “หน้าที่” หมายถึง สิ่งที่ต้องทำอาจเป็นไปตามศีลธรรมหรือตามกฎหมาย เช่น เสียภาษี การเล่าเรียน ปกป้องประเทศ เป็นต้น และ “สิทธิมนุษยชน” หมายถึง สิทธิตามธรรมชาติ เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด เป็นสิทธิสากลไม่ขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศใด และไม่อาจโอนหรือแบ่งแยกได้ เรียกได้ว่าเป็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นเอง และเมื่อสิทธิมนุษยชนนี้มีความสำคัญ บางเรื่องจึงถูกหยิบยกขึ้นมารับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายของหลายประเทศ และเพื่อเป็นมาตรฐานสากลและเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศ จึงมีการประกาศใช้ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”

องค์การสหประชาชาติ (UN) เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ขับเคลื่อนปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์หลักในส่งเสริมเรื่องสิทธิมนุษยชน และเป็นองค์กรที่สรุปสาระสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไว้ ๓๐ ประการ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างประเทศไม่ได้มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ องค์การสหประชาชาติ จึงนำหลักการดังกล่าวมารับรองรับและคุ้มครองเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ในรูปแบบการจัดทำอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งมีทั้งสิ้น ๙ ฉบับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย เป็นต้น ประเทศสมาชิกหรือรัฐภาคีเมื่อรับหลักการตามอนุสัญญามาแล้ว ก็ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศโดยไปรับรองในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายภายในประเทศนั้น ๆ โดยขอบเขตของสิทธิมนุษยชนแบ่งได้ ๕ ประเภท ได้แก่ สิทธิพลเมือง เช่น ชีวิตร่างกาย ไม่ถูกทำร้าย ทรมานหรือฆ่า เป็นต้น สิทธิทางการเมือง เช่น แสดงความคิดเห็น ชุมนุมโดยสงบ เป็นต้น สิทธิทางเศรษฐกิจ เช่น ทำงาน ได้รับค่าตอบแทน เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นต้น สิทธิทางสังคม เช่น ได้รับการเลี้ยงดู ศึกษา รักษาพยาบาล เป็นต้น และสิทธิทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษา นับถือศาสนา แสดงศิลปะ การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

สาระสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน		
๑. ทุกคนมีศักดิ์ศรีสิทธิ และเสรีภาพเท่าเทียมกัน และต้องปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง	๑๑. สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ก่อนศาลตัดสินและต้องมีกฎหมายกำหนดว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด	๒๑. สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในรัฐบาลทั้งทางตรงและผ่านผู้แทนอย่างอิสระและมีสิทธิเข้าถึงบริการสาธารณะโดยเท่าเทียม
๒. ทุกคนมีสิทธิ และเสรีภาพ อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ	๑๒. ห้ามรบกวนความเป็นส่วนตัว ครอบครัว สถาน การติดต่อสื่อสาร รวมทั้งห้ามทำลายชื่อเสียงและเกียรติยศ	๒๒. สิทธิได้รับความมั่นคงทางสังคม และได้รับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
๓. ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิตอยู่และมีความมั่นคง	๑๓. เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ในประเทศ รวมทั้งการออกนอกประเทศหรือกลับเข้าประเทศโดยเสรี	๒๓. สิทธิมีงานทำตามที่ต้องการ และได้รับการประกันการว่างงาน รวมทั้งได้ค่าตอบแทนอย่างเท่าเทียมสำหรับงานอย่างเดียวกัน มีสิทธิก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน
๔. ห้ามบังคับคนให้เป็นทาสและห้ามค้าทาสทุกรูปแบบ	๑๔. สิทธิในการลี้ภัยไปประเทศอื่นเพื่อให้พ้นจากการถูกประหัตประหาร	๒๔. สิทธิในการพักผ่อนและมีเวลาพักจากการทำงาน
๕. ห้ามการทรมานหรือการลงโทษทารุณโหดร้ายผิดมนุษย	๑๕. สิทธิในการได้รับสัญชาติและการเปลี่ยนสัญชาติ	๒๕. สิทธิได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างเพียงพอ ได้รับปัจจัยสี่ สวัสดิการทางสังคม
๖. สิทธิได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย	๑๖. สิทธิในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว	๒๖. สิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม
๗. สิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน	๑๗. สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน	๒๗. สิทธิการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน และได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา
๘. สิทธิในการได้รับการเยียวยาจากศาล	๑๘. เสรีภาพในความคิด มโนธรรม ความเชื่อ หรือการนับถือศาสนา	๒๘. สังคมต้องมีระเบียบในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้บุคคลได้รับสิทธิและเสรีภาพตามปฏิญญานี้
๙. ห้ามการจับกุม คุมขัง หรือเนรเทศโดยพลการ	๑๙. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสาร	๒๙. บุคคลย่อมมีหน้าที่ต่อชุมชน การใช้สิทธิเสรีภาพต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น
๑๐. สิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย	๒๐. สิทธิการชุมนุมโดยสงบและรวมกลุ่ม และห้ามบังคับเป็นสมาชิกสมาคม	๓๐. ห้ามรัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลกระทำการทำลายสิทธิเสรีภาพ

ภายใต้ขอบเขตของสิทธิมนุษยชนดังกล่าวการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลต้องไม่กระทบหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น ในทางเดียวกันการใช้สิทธิเสรีภาพย่อมเป็นไปโดยแบบเท่าเทียมกัน แต่อาจไม่เสมอภาคกันได้ เนื่องจากการเสมอภาคต้องเล็งเห็นถึงความจำเป็นของผู้ที่ได้รับโอกาสนั้น ๆ เช่น เด็ก ผู้พิการ ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ย่อมได้รับการปฏิบัติที่มากกว่าผู้อื่นได้ และถือว่าเป็นการกระทำที่เท่าเทียมและเสมอภาค เช่นเดียวกันปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหรืออนุสัญญาต่าง ๆ ที่กำหนดถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลเหล่านั้นไว้แตกต่างกัน

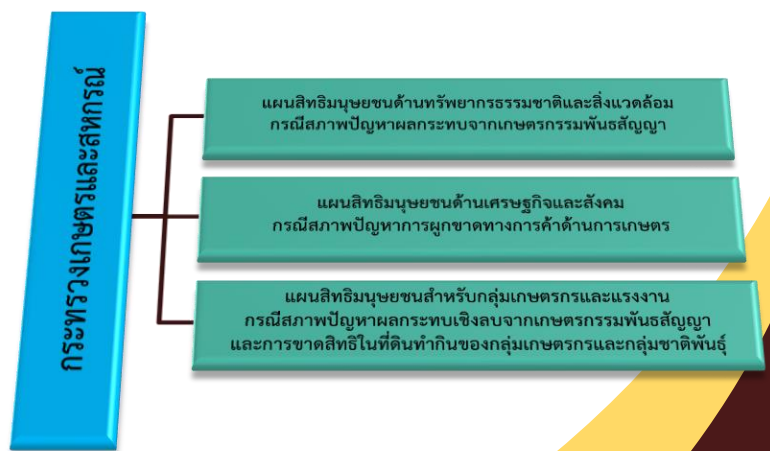
เมื่อบุคคลมีสิทธิเสรีภาพแล้ว รัฐมีหน้าที่เคารพสิทธิ ค้ำครองสิทธินั้น ไม่ให้ประชาชนถูกละเมิด รวมทั้งต้องทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสิทธิที่รัฐรับรองไว้ อาจอยู่ในรูปแบบของกฎหมาย นโยบาย หรือแนวทางปฏิบัติต่างๆ และรัฐจะปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในรัฐได้มากน้อยเท่าไร เจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีบทบาทสำคัญ ซึ่งกฎหมายจะบัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐนั้นว่าทำอย่างไรได้บ้าง โดยจำแนกประเภทเจ้าหน้าที่รัฐตามบทบาทหน้าที่ได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มด้านรักษาความมั่นคงของรัฐ กลุ่มบังคับใช้กฎหมายการรักษาความปลอดภัยในชีวิต และกลุ่มด้านการบริการสาธารณะ เจ้าหน้าที่รัฐ แต่ละกลุ่มประเภทก็มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่การใช้อำนาจบางครั้งอาจกระทบสิทธิของประชาชนได้ ดังนั้น รัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ จึงมีหน้าที่เพื่อคุ้มครองสิทธิ แก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสิทธิ พื้นฟูผู้ถูกละเมิดสิทธิ รวมทั้งสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธินั้นด้วย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจหน้าที่ ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนก็ต้องปฏิบัติตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ จะกระทำการใด ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจเท่านั้น และการกระทำนั้นต้องกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด

ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ประเทศสมาชิกได้ร่วมประชุมกันในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และได้ร่วมลงนาม “ปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน” แต่ละประเทศสมาชิกต้องจัดทำแผนสิทธิมนุษยชน เพื่อตรวจสอบว่าในประเทศของตน มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากน้อยเท่าใด ควรปรับปรุงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนอย่างไร ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้จัดทำและประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๕) ในการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนดังกล่าว กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นผู้รับผิดชอบรวบรวมความคิดเห็น เสนอข้อมูลต่อคณะรัฐมนตรีในการประกาศใช้แผนดังกล่าว เนื้อหาของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแบ่งเนื้อหาได้ตามด้านต่าง ๆ และกลุ่มต่างๆ ดังนี้ แผนรายด้าน มี ๑๐ ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านการศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการขนส่ง ด้านสาธารณสุข ด้านข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการเมืองการปกครอง ความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย และด้านที่เกี่ยวข้องกับชุมชน วัฒนธรรม ศาสนา แต่หากแบ่งเป็นรายกลุ่มจะมี ๑๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน กลุ่มผู้ต้องราชทัณฑ์ กลุ่มผู้พันโทษ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ไม่มีที่พึ่งพิง กลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้เสพยาเสพติด กลุ่มของสตรี กลุ่มเกษตรกร แรงงาน และกลุ่มผู้เสียหายในคดีอาญา

หากพิจารณาถึงปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนตาม ๑๒ กลุ่มเป้าหมายสำคัญ มักจะมีปัญหาเพื่อให้แก้ไขด้านสิทธิมนุษยชนในหลาย ๆ ด้าน เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน ยังมีปัญหาในเรื่องการจำกัดสิทธิที่เป็นข้อจำกัดทางกฎหมาย และการคุ้มครองที่ไม่ทั่วถึง กลุ่มผู้สูงอายุ สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ขาดแคลนผู้ดูแลผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี ปัญหาการปฏิบัติต่อเพศสตรีและความรุนแรงต่อสตรีที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย กลุ่มผู้พิการ ความไม่ทั่วถึงสวัสดิการต่างๆ ที่มีต่อผู้พิการ กลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้เสพยาเสพติด ยังมีปัญหาการยอมรับของสังคม การรักษา การประกอบอาชีพภายหลังการรักษาหรือบำบัด เป็นต้น เมื่อมีแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว สิ่งสำคัญคือการนำแผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติให้มากที่สุด โดยมีคณะกรรมการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ และเมื่อแผนดังกล่าวคณะกรรมการรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบกระทรวงทุกกระทรวงต้องรับภารกิจในการปฏิบัติตามแผนให้เกิดแนวทางปฏิบัติตามบทบาทของกรมในสังกัด และอาจส่งต่อไปยังระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค เช่น สิทธิด้านแรงงาน ก็ถ่ายทอดไปยังกระทรวงแรงงาน กรมต่างๆ และสำนักงานในพื้นที่ระดับจังหวัด ซึ่งในระดับจังหวัดจะมีหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรมมีเป็นหน่วยงานสนับสนุนข้อมูลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมระดับจังหวัด

จากการศึกษาแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๕) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามแผนรายด้าน จำนวน ๒ ด้าน แผนรายกลุ่ม จำนวน ๑ กลุ่ม ได้แก่ แผนสิทธิมนุษยชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีสภาพปัญหาผลกระทบจากเกษตรกรรมพันธสัญญา แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและสังคม กรณีสภาพปัญหาการผูกขาดทางการค้าด้านการเกษตร และแผนสิทธิมนุษยชนสำหรับกลุ่มเกษตรกรและแรงงาน กรณีสภาพปัญหาผลกระทบเชิงลบจากเกษตรกรรมพันธสัญญาและการขาดสิทธิในที่ดินทำกินของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขอตัวอย่างดังนี้ “**แผนสิทธิมนุษยชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีสภาพปัญหาผลกระทบจากเกษตรกรรมพันธสัญญา**” เกษตรกรรมพันธสัญญา (Contract Farming) เป็นนวัตกรรมทางเกษตรกรรมใหม่ที่แพร่เป็นอย่างมากในปัจจุบัน บ่อยครั้งเกษตรกรผู้ทำสัญญาอาจไม่ทราบผลกระทบในเชิงลบที่แฝงอยู่ในสัญญาดังกล่าว อาทิ การทำเกษตรกรรมเพื่อนำผลผลิตส่งผู้รับซื้อจากต่างชาติ โดยใช้ปุ๋ยเคมีที่ทำลายคุณภาพของดิน เป็นระยะเวลายาวนาน นับเป็นปัญหาสิทธิมนุษยชนในรูปแบบหนึ่งที่คล้ายคลึงกับปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค แม้จะเป็นการทำสัญญาโดยสมัครใจของทั้งสองฝ่าย แต่อาจนับได้ว่าเป็นสัญญาที่ตั้งอยู่บนความไม่เท่าเทียมของข้อมูล ซึ่งไม่เป็นธรรมและเป็นการละเมิดสิทธิของเกษตรกรชาวไทย

แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดังกล่าว จึงกำหนดให้รัฐและเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่รับผิดชอบในการแก้ไขกรณีสภาพปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนนี้ โดยสร้างความตระหนักและประชาสัมพันธ์ ให้เกษตรกรในฐานะกลุ่มเปราะบางจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนให้เข้าใจถึงผลดีและผลเสียของ เกษตรพันธสัญญา ซึ่งปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. ๒๕๖๐ จัดตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจและหน้าที่ในการดูแลเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะอยู่แล้ว จึงควรเร่ง การประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรที่ประสงค์จะทำเกษตรพันธสัญญาได้เข้าถึงทรัพยากรและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และสมมาตรระหว่างคู่สัญญา ตลอดจนได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็นและไม่ถูกเอาเปรียบจากคู่สัญญาซึ่งมักเป็นบริษัทข้ามชาติ ที่มีทรัพยากรและอำนาจต่อรองสูง ดังนั้น กรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งเป็นส่วนราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจเกี่ยวกับการดูแลรักษาดินและที่ดินไม่ให้เสื่อมโทรม จึงมีบทบาทที่สำคัญในการให้ข้อมูลความรู้ การใช้ปุ๋ยการใช้สารเคมีจากการทำเกษตรพันธสัญญาที่มีผลกระทบต่อดินและที่ดิน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหา ในระยะยาวได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ไม่มีผลเสียต่อคุณภาพของดินและที่ดินในการทำเกษตรกรรม

จัดทำโดย
นายภาคภูมิ รัตนไสวงค์
ตำแหน่ง นิติกรชำนาญการ
สังกัด กลุ่มวินัย กองการเจ้าหน้าที่
มีนาคม ๒๕๖๕